

Viatge del Papa Joan Pau II a Cracòvia (Polònia) el passat 17 d'agost. Aquesta ha estat la novena vegada que Wojtyła ha visitat el seu país natal.

“**E**l segle XXI serà espiritual o no serà”. Predicadors de tota mena, analistes religiosos i institucions dedicades a estudiar les tendències sociològiques, hi insisteixen. Les ciències socials han començat a acceptar els eventuais beneficis de la fe, i els efectes globals del passat 11 de setembre han influït perquè aquest fenomen s'estenga per Occident. Per als Estats Units, i per a la seua àrea d'influència, la quantitat de mort innocent causada en els atemptats resultava tan inacceptable que només els dissenys de déu —el déu occidental— podien tenir a veure amb aquell apocalipsi.

Els pastors protestants i els rectors a les parròquies catòliques, units per un mateix fil, s'esforçaren a transmetre el mateix missatge: si mirem déu, trobarem un sentit a la barbàrie i ens donarà forces per a superar-la. Tots sols no podem fer-ho, perquè la raó no ens ha fa-

cultat per a acceptar una catàstrofe com aquesta.

Davant la confusió, torna la fe.

'Revival' espiritual. Distintes escoles de sociòlegs nord-americans diagnostiquen un *revival* religiós als Estats Units amb unes característiques singulars. Característiques que l'unirien a la forma amb què habitualment es viu l'espiritualitat a Europa. La tendència assenyalada que, a poc a poc, els americans consideren la religió més una tradició que no una forma de vida. No obstant això, els nord-americans tenen un estat que es pot considerar teocràtic —consideren que els Estats Units es van fundar per la gràcia de déu— i això contribueix a recrear amb freqüència els fonaments bíblics i els ajuda a interpretar la seua història a través d'una dimensió mítica. Sis de cada deu adults americans van a un ofici religiós com a mínim una vegada cada mes, i quatre

de deu ho fan setmanalment. Potser els creients ja no es relacionen amb els preceptes de Déu amb la convicció de segles enrere, però cada vegada hi ha més habitants dels EUA que es declaren creients.

Perquè això haja estat possible, ha fet falta que es donara una nova interrelació entre creença i moderna condició social. A tot Occident, la major intercomunicació mediàtica i l'hiperindividualisme han facilitat la implantació de religions a la carta, en grup o en solitari. Un individu pot considerar-se catòlic per educació, però, exposat culturalment a un univers de religions paral·leles, pot mostrar un gran respecte per totes les formes de vida induït pel budisme, al mateix temps que reforça la centralitat de la seua família influït pel solatge social que sobre el seu veí ha deixat la creença mormona. La barreja de les religions és especialment òbvia entre els simpatitzants de la filosofia espiritual coneguda com a *new*

La tendència assenyala que, a poc a poc, els americans consideren la religió més una tradició que no una forma de vida

age, una mena de sincretisme que, en molts casos, parteix de l'educació catòlica per obrir els braços a molts altres preceptes religiosos que resulten enriquidor per a la persona. Complementàriament, diferents grups de catòlics poden viure avui la seua fe sense observar minuciosament els manaments de Roma o sense reproduir-ne la litúrgia, i poden optar per formar congregacions de creients, en compte de relacionar-se amb el sacerdot de manera individual i jeràrquica.

La forma canvia. Però el fons no.

Ciència i fe. Aquest és el secret del seu èxit, que també es beneficia del progressiu i recent demèrit d'aquelles opcions que, durant molt de temps, s'han plantejat com la seua competència més expeditiva. La ciència, per exemple, ja no pot donar respostes a tot. Un departament americà de prospectiva social, la World Future Society de Maryland, ha publicat un treball que recull previsions immediates relacionades amb el món de la fe. Una de les seues conclusions més clares és la creixent interrelació entre el món de la ciència i les religions.

D'una banda, segons assenyala, les esglésies es valen de la ciència i de la tècnica més avançada en les seues investigacions històriques i en les seues anàlisis mítiques (la Bíblia ja no es presenta com una explicació llunyana a la ciència de l'evolució de l'home, sinó com una visió complementària, metafòrica i mística d'aquesta). D'una altra, els progressos científics dels nostres dies —el clonatge, l'enginyeria genètica, la biotecnologia— plantegen problemes morals nous, tan complexos que, amb altres opcions esgotades, invoquen les religions per ajudar-se en la seua resolució. L'informe insisteix també a dir

que les ciències socials actuals han començat massivament a acceptar els possibles beneficis de la fe, i assenyala que, a l'Occident actual, aquells joves que van a l'església destinen més temps i diners a ajudar els altres. A més a més, una investigació de l'entitat nord-americana National Institute for Health Care afirma que la reincidència dels delinqüents decreix en proporció al seu estudi de la Bíblia mentre eren presos. També assenyala que, segons la prestigiosa Universitat de Columbia, els xiquets de tot el món es deprimeixen menys si reben educació religiosa dels seus pares. I insisteix en els beneficis de la fe per relacionar l'home amb el més gran misteri de la seua història col·lectiva i personal: la mort. L'educació acadèmica laica, en el tracte amb els joves, no fa referència a la mort, ni els ensenya a viure acceptant la seua pròpia mortalitat. Tampoc la ciència estricta ofereix a l'home cap altre final que ser devorat pels cucs. La fe, però, planteja la mort com un trànsit, com un principi, com un pas a la transcendència que pot donar normes de conducta i de reforçament útils per a afrontar la vida.

El filòsof de la religió José Antonio Marina, especialista en l'estudi de l'espiritualitat aplicada a les idees socials, considera que la fe, malgrat la secularització aparent, adquireix significat en el món dels nostres dies per una sèrie de raons "molt clares". Aquestes són: perquè la fe encara és capaç d'oferir respostes al potencial creient —per exemple, pot ajudar a explicar el perquè de la seua aparició al planeta—; perquè li serveix per regular el seu comportament dins la història col·lectiva de la humanitat; i perquè li ajuda a pensar en la salvació. En la salvació dels errors que ha comès, en la salvació de les seues pertorbacions emocionals i també

A dalt, Julienne Mukabureta (germana Kizito); a sota, Consolata Mukangango (germana Gertrude). Elles són les dues monges acusades de genocidi a Rwanda.

en la salvació definitiva, la salvació final davant la mort. Marina, com altres estudiosos de la religió, pensa que la raó, al llarg del segle XX, ha fracassat davant aquests reptes. I aquest fracàs es constata en la caiguda de les dues grans religions laiques, la il·lustració i el comunisme. Una davallada que ha implicat la fi de la creença en l'home com a mesura única de totes les coses.

El final d'un pensament. Marina pensa que, davant d'aquest fracàs, la persona només pot alçar els ulls al cel per trobar aquelles respostes que l'absència de déu no li ha pogut contestar. El fet és que vivim en una societat summament paradoxal, en què la secu-

Els kikos i l'Opus Dei, les cares laiques de la creu

A black and white portrait of Josemaría Escrivá de Balaguer, the founder of Opus Dei. He is shown from the chest up, wearing a dark clerical suit with a white collar and glasses. He is looking slightly to the right with a gentle smile.

El protestantisme, que es va solidificar fa gairebé cinc-cents anys en forma de congregacions que no volien el domini de la hieràtica estructura jeràrquica de Roma, ha destacat per compaginar un missatge avançat en la forma —els creients poden aspirar a la santedat sense ser sacerdots—, però summament tradicional en el fons. La interpretació particular de la Bíblia, les congregacions de fidels i la creença en la presència de l'esperit sant són algunes de les característiques dels seus creients.

En dècades anteriors, ha proliferat al nostre país —i a la resta del món— la religió pentecostal o evangelista, en la qual un fidel pot arribar a ser pastor sense passar per la facultat de teologia i en què la litúrgia romana se substitueix per una comunió popular entre els fidels, que es relacionen a través de comunitats parroquials. El catolicisme va comprovar que molts dels seus adeptes feien, a Europa, un viratge envers el protestantisme. A França, per exemple, més de la quarta part dels dos milions de

protestants prové del catolicisme. I, en relació al total, el percentatge augmenta a Itàlia o al nostre país. No ha de sorprendre, doncs, l'èxit internacional dels moviments laïcistes catòlics d'inspiració protestant als quals Joan Pau dóna ànims.

Un dels més beneficiats pel pontífex és el moviment carismàtic o pentecostalista. S'organitza en comunitats parroquials de base, que parteixen del "carisma", és a dir, de la presència de l'esperit sant. Una altra de les seues característiques seria un cert allunyament del "magisteri", com és coneguda la representació de la litúrgia. Creuen en la fe total i que Crist ens accepta tal i com som. El papa els dóna suport perquè, en última instància, es mostren d'acord amb les directrius generals de Roma i perquè, per sota de la seua forma rebel, bull un sentiment molt conservador afí al que regna al Vaticà. I, sobretot, han demostrat que poden funcionar com a alternativa per a aquells catòlics amb inquietud pel descobriment del protestantisme. Al Brasil, aquest moviment, amb quatre milions d'adeptes —es calcula que hi ha vuit milions a tot el món— ha arrabassat infinitat de seguidors de l'evangelisme.

Al nostre país, el moviment carismàtic està diluït en les comunitats neocatecumentals, de plantejaments semblants. Els seus seguidors són coneguts com "kikos", perquè qui va iniciar aquest camí a l'estat espanyol és l'antic pintor Francisco —"Kiko"— Argüello. La seua voluntat era crear comunitats de fidels —avui n'hi ha un milió i mig repartits per tot el món— regits per l'elemental austeritat moral dels antics cristians, i organitzades en uns cercles tancats que mantenen relació organitzativa. El fidel ha de passar

Josemaría Escrivá de Balaguer, fundador de l'Opus Dei, santificat per l'església catòlica a la tardor del 2002.

L'any 1977, Pau VI va rebre el fundador dels kikos, Francisco Argüello. En l'actualitat (foto superior) té un milió i mig de seguidors repartits per tot el món.

cinc estadis fins arribar al "camí neocatecumenal". Recórrer tot el camí pot costar vint anys de catecumenat. Ara bé, a la fi, el fidel es converteix en una mena d'apòstol que pot anar en missió a qualsevol part del món a expandir "el camí". Avui, la seua doctrina arriba a vuitanta països i es basa en el principi que déu t'estima com ets, encara que sigues un pecador. Això últim sens dubte resulta substancial per al creixent èxit d'aquestes comunitats en un món tan competitiu com l'occidental, on la norma és no considerar l'altre per allò que és, sinó per la posició social que s'ha guanyat.

Recentment, el Vaticà ha aprovat els estatuts del "camí neocatecumenal". Aquesta aprovació papal equival a consagrar de manera absoluta la manera de fer dels kikos. La decisió vaticana ha alçat protestes entre els sectors més progressistes. El conegut teòleg Juan José Tamayo ha definit els kikos com "un moviment reaccionari, neoconservador" i considera l'aprovació dels estatuts com "una maniobra del papa per executar la seua estratègia d'atorgar un tomb cristià a les societats civils". També ha dit que l'oficialització del seu mètode d'actuació afavorirà el reclutament de més fidels, de manera que el moviment neocatecumenal podrà obrir més i més parròquies. El teòleg pensa que els kikos

fan una mateixa maniobra d'introducció i expansió "en els mitjans de comunicació, en l'educació, en tot tipus de treball".

Però, encara que puga provocar incomoditat entre part del clergat, a aquest reconeixement Joan Pau II li resta rendiment. Perquè, amb aquest, vincula els neocatecumenals a les estructures eclesials, de manera que els subordina als bisbes molt més que no ho estaven abans. A més a més, aprofita les seues missions d'apostolat per promocionar l'església catòlica. Tota anàlisi, doncs, assenjala que la concessió estatutària del papa és una manera de tenir al seu costat un moviment que podria apartar-se'n. Com també ho és l'Opus Dei.

El catolicisme va comprovar que molts dels seus adeptes feien, a Europa, un viratge envers el protestantisme

Amb la santificació del seu fundador Josemaría Escrivá de Balaguer la tardor de 2002, moment en què es compleix el centenari de l'Obra, l'Opus consolida definitivament la seua ascendència a Roma. Aquesta organització, de trets comuns al calvinisme, valora el poder econòmic com un element d'evolució personal i de camí cap a la santitat. Com en el calvinisme protestant, en l'Opus Dei cada fidel té un lloc jeràrquic predeterminat en relació amb la seua procedència social. Joan Pau II ha potenciat la força de l'Obra al Vaticà, fins el punt que Joan Estruch, autor del fonamental llibre *L'Opus Dei i les seues paradoxes*, assenjala que en el recent sanejament de les confuses finances del Vaticà "es nota l'habitual enginyeria financera de l'Opus".

Aconseguir la santedat dia a dia sense pertànyer necessàriament al clergat, expansió apostòlica, integritat moral... són les característiques de l'Obra, que també són comunes al papa i als kikos. L'Opus, respecte als neocatecumenals, aporta la diferència d'aspirar a confessionalitzar les elits, ignorant les classes mitjanes o baixes. Joan Pau II ha concedit a l'Opus una prelatura personal, una excepcional representació al Vaticà –i, per tant, en el catolicisme sencer– de la qual no gaudeix cap altre moviment confessional. La tradicional lluita anticommunista que sempre ha desenvolupat l'Opus arreu del món és un altre punt per a guanyar-se la simpatia de Joan Pau II. De fet, el papa ha permès que els alts càrrecs en la Congregació de les Causes dels Sants a Roma formen part de l'Opus. No és estrany, doncs, que Escrivá de Balaguer haja estat postulat a sant a velocitat suprema, saltant-se obstacles múltiples, com ara la validesa dels miracles que se li atribueixen. Unes sancions tan poc místiques que, en distintes circumstàncies, l'església, molt probablement, no les haguera considerat inspirades per déu. Però el papa creu que el futur estratègic del catolicisme passa pel triomf als altars de personatges com el "pare fundador" de l'Obra. Potser perquè el papa també creu en la màxima de Montesquieu.

J. O.

La fe, la catòlica, es presenta, davant l'home, com la mare de totes les fes

larització –la distància entre església i societat– és cada vegada més gran, però en què la creença espiritual es radicalitza i pren formes més tradicionals en aquells que la senten. Ara bé, és una creença majoritàriament allunyada del control directe de les estructures eclesiàstiques. Segons l'Enquesta Mundial de Valors, realitzada a seixanta-cinc països l'any 2000, la religiositat, quantitativament, va de baixa a Europa i puja als Estats Units, Llatinoamèrica i el món islàmic. Al nostre continent, l'índex de persones que tenen déu com a guia en la seua vida ha baixat sis punts entre l'any 1995 i el 2000. Però, en canvi, aquelles persones que el tenen, hi confien cada vegada més. És a dir, són més creients. O se senten així i es manifesten així. La tendència és la mateixa a tot arreu, i l'església en pren nota. Als països llatinoamericans, han triomfat les religions evangèliques que s'allunyen de la litúrgia hieràtica i de la jerarquia eclesial establerta, i es propaguen a través del clamor, a través de la comunió. Però, malgrat la novetat en la forma d'aquestes creences, el seu cor és summament tradicional.

L'església catòlica, gràcies al pontificat de Joan Pau II, encaixa bé en aquesta filosofia: un acostament directe al poble –els viatges del papa en són un exemple clar– i un conservadorisme profund en el cor de la doctrina, que serveix com a opció ferma a la qual agafar-se per combatre les múltiples incerteses i confusions morals que caracteritzen el món d'avui.

L'oferta catòlica. La fe, la catòlica, es presenta, davant l'home, com la mare de totes les fes. Aquella que ha resistit el cisma del protestantisme i dels seus múltiples derivats; aquella que ha resistit l'impacte de les opcions orientals d'influència mundial, com ara el budisme o l'hinduisme. I l'església catòlica s'ha encarregat de potenciar aquest missatge de guia, antiguitat i

autenticitat, per constituir-se com una renascuda oferta espiritual per a aquells que necessiten fermesa i valors en un nou segle.

Al final dels anys noranta, al món hi havia 800 milions de catòlics. Actualment, el 70% dels centres cristians del món es troben ja fora d'Occident, per exemple a la Xina hi ha més de 60 milions de seguidors de la creu. En compte de fer retirada empaitada per la resta d'opcions espirituals, la religió catòlica ha aconseguit resistir l'antic laïcisme i la competència mundial en matèria de fe. En un món on l'integrisme islàmic es relaciona popularment amb l'opressió, on les opcions protestants es multipliquen a una velocitat massa gran per a confondre qui vol seguir un cristianisme ferm, i on hi ha creences tan volubles com les telereligions, el catolicisme, arrelat directament en les Sagrades Escriptures, apareix com l'arbre més fort i esponerós.

I, malgrat que l'índex de catòlics baixa en les estadístiques del nostre país, el catolicisme conservador i tradicional és el que realment perviu entre els creients. Els últims anys, el nombre de persones que es declaren "bons catòlics" es manté en un 5% al nostre país. Els qui es declaren catòlics practicants augmenten fins al 25%. El qui es declaren catòlics no practicants arriben fins al 32%. A França, en els darrers vint anys, el nombre de parròquies catòliques gairebé s'ha multiplicat per cinquanta. I la quantitat de vocacions catòliques s'ha elevat al 50% al Brasil. Juan Blanco, professor de teologia, ha afirmat que, des dels anys noranta, "hi ha tota una generació de joves que han estat educats en una societat de les idees, en una societat oberta sense cap església monolítica". "Aquests joves, en créixer, han acabat necessitant certitud, i la troben en una església ancorada en arrels molt fondes com és la catòlica", afirma. I afegeix: "El descrèdit de la filosofia socialista ha influït perquè

molts votants d'esquerra que no es declaven creients, ja que no s'adeien amb l'estereotip del beat dretà que va a

A dalt, a l'esquerra, ordenació de sacerdots de l'Opus Dei. Al costat, carismàtics evangélics fent una oració. A sota, Joan Pau II durant la darrera visita a Polònia. El seu delicat estat de salut ja és molt evident.

missa regularment, se'n declaren ara, quan ja ha caigut el marxisme, la gran religió política i dogmàtica del segle

passat." Els estudiosos de la teologia coincideixen a dir que, en èpoques de crisi de valors, sempre floreix la reli-

giositat. Assistim a un moment crític de les ideologies i dels fonaments il·lustrats que basaven tot el predomini de la ment en la raó instrumental. Mentre que alguns es defensen d'aquesta crisi rufugiant-se en el cinisme, altres recorren al catolicisme.

La propaganda en Joan Pau II.

Joan Pau II ha sabut com cap altre papa traure profit de la situació per intentar recuperar el creient allà on siga necessari. En la seua geoestratègia, i amb una Europa que no sembla un brou de cultiu catòlic especialment profitós, el papa s'ha llançat a evangelitzar directament terres llunyanes on altres religions ja han tingut èxit. El cas més obvi és Llatinoamèrica, un territori on la creença en déu i en els seus secrets designis funciona bé com l'antídoto perquè el creient es resigne als nombrosos desastres diaris. El papa s'ha encarregat de desacreditar allí mateix l'evangelisme, que ha qualificat de "secta", i de presentar, amb èxit, la fe catòlica com el millor vehicle per aconseguir la pau a la terra i al cel.

Com a gran enemic del comunisme, el qual va combatre a Polònia, la caiguda d'aquest dogma va oferir al papa el solatge adequat per promocionar el cristianisme com l'únic camí de regeneració davant el fracàs de les ideologies laiques. L'única opció de conducta que planteja, davant els moviments ideològics o econòmics sense moral evangèlica, és la dels antics cristians, la d'aquells que es regeixen per ancestrals normes morals. Aquest conservadorisme regeneracionista, cobert amb una armadura de progressisme social —aquell que el duu a visitar Cuba i a criticar aspectes de la política dels Estats Units—, li ha atorgat una aurèola de seguretat i confiança entre molts fidels. Una aura que ell ha potenciat fins i tot gràcies al seu dolorós estat físic actual. Perquè per aturar les càbales sobre una dimissió per problemes de salut, Joan Pau II ha invocat l'exemple del Crist a la creu. Lluny de presentar-se com el director d'una organització empresarial que es queda sense facultats per atendre el treball, Joan Pau II s'ha reivindicat públicament

Joan Pau II, ha sabut com cap altre papa traure profit de la situació per intentar recuperar el creient allà on siga necessari

com el representant de déu a la terra. Així, el pontífex ha continuat fent una cosa que altres papes no han fet en segles: ha enllaçat públicament el destí de l'home amb déu i s'ha presentat ell mateix com el pont vivent d'aquesta unió. Una estratègia que molts teòlegs han valorat positivament, encara que les veus més progressistes en discrepen profundament. El fet és que el tarannà viatger i propagandista del pontífex dona sensació de recuperació catòlica i atrau arreu del món aquells que més necessiten seguir unes normes de conducta.

No obstant això, encara que el papa Joan Pau II no es considere el directiu d'una empresa, no li han faltat formes empresarials en l'exercici del seu pontificat. Constantment ha reivindicat el màrqueting per propagar que el catolicisme gaudeix de bona salut. El papa s'ha entestat a beatificar ni més ni

RAFA GIL

El papa s'ha encarregat de desacreditar l'evangelisme, que ha qualificat de "secta", i de presentar la fe catòlica com el millor vehicle per aconseguir la pau a la terra i al cel.

menys que 457 persones, amb la constatació de miracles que això suposa. També s'ha esforçat a fer de cadascuna d'aquests processos de santificació un esdeveniment espectacular. L'última beatificació multitudinària ha estat la del frare italià conegut com el Pare Pius, el frare dels estigmes, que va congrega més de 250.000 fidels en una cerimònia en la qual abundaven fins i tot les paraules ambulants de samarretes amb l'effigie del sant. El màrqueting –en forma

d'excursions organitzades per als fidels que vulguen participar en els viatges papals o en forma de discos compactes del papa llegint el rosari– és una de les característiques que el catolicisme ha absorbit del protestantisme. Absorció que, potser, fa premonitòria l'antiga frase de Montesquieu: "La religió catòlica destruirà la religió protestant, i després els catòlics es faran protestants."

Joan M. Oleaque

Cines Babel
Cines Albatros
Cines Babel

YI YI

Dirigida per Edward Yang

Si presents aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS:
3,61€ tota la setmana.
(cal acompanyar justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
3,61 € de dilluns a dijous

Vicente Sancho Tello, 10. VALÈNCIA

